

DİŞ HEKİMLİĞİ ÖĞRENCİLERİNİN ENGELLİLERE YÖNELİK TUTUMLARININ BELİRLENMESİ

DETERMINATION OF THE ATTITUDES OF DENTISTRY STUDENTS TOWARDS DISABLED PEOPLE

Işın KÜRKÇÜOĞLU¹, Mesut ERGAN², Tuğçe Gül ELMAS ALSINI¹, Tahir KESKİN², Abdullah Mayunan ALSINI¹, Ferdi BAŞKURT²

¹ Süleyman Demirel Üniversitesi, Diş Hekimliği Fakültesi, Protetik Diş Tedavisi Anabilim Dalı, ISPARTA

² Süleyman Demirel Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümü, ISPARTA

Cite this article as: Kürkçüoğlu I, Ergan M, Elmas Alsını TG, Keskin T, Alsını AM, Başkurt F. Determination of The Attitudes of Dentistry Students Towards Disabled People. Med J SDU 2021; 28(3): 433-440.

Öz

Amaç

Diş hekimliği öğrencilerinin engelli kişilere yönelik tutum ve davranışlarının belirlenmesi, engelli bireylere gelecekte verecekleri sağlık hizmetinin kalitesinin geliştirilebilmesi açısından önemlidir. Bu çalışmanın amacı bir diş hekimliği fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin engellilere yönelik tutumlarını belirlemektir.

Gereç ve Yöntem

Tanımlayıcı araştırma olarak tasarlanan bu çalışma, Süleyman Demirel Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi'nde öğrenim gören 179 öğrencinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın verileri, Sosyo - Demografik Veri Formu ve Yetersizlikten Etkilenmiş Kişilere Yönelik Tutum Ölçeği (YEKYTÖ) kullanılarak toplanmıştır. Verilerin istatistiksel analizinde, iki gruba ait olan ortalamaların karşılaştırılmasında t testi, üç veya daha fazla grubun ortalamalarının karşılaştırılmasında ise tek yönlü ANOVA testi kullanılmıştır.

Bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin %57,5'i kadın, %42,5'i erkek olup yaş ortalamalarının 22,24±1,67 yıl olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin YEKYTÖ puan ortalamasının 60,15±12,76 olduğu, YEKYTÖ puanla-

rının cinsiyet, engellilik durumu, staj yapılan birimde birlikte çalışılan engelli birey olması, ailede engelli birey olması, öğrenim görülen sınıf ve anne-baba eğitim durumu gibi değişkenlere göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Sonuç

Araştırmamızın sonuçlarına göre çalışmamıza konu olan diş hekimliği öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarının orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Diş hekimliği öğrencilerinin tutumlarının, engelli bireylere yaklaşımla ilgili bilgilendirmeler yapılarak ve engelli hastaların dental tedavilerine yönelik teorik ve pratik eğitimler ve rehberlik verilerek geliştirilebileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Engelli Birey, Tutum, Diş Hekimliği Öğrencileri, YEKYTÖ

Abstract

Objective

Measurement of the attitudes and behaviours of dentistry students towards disabled people is important in terms of improving the quality of health services that will be provided to disabled people in the future. The aim of this study was to determine the

İletişim kurulacak yazar/Corresponding author: isinkurk@gmail.com

Müracaat tarihi/Application Date: 26.03.2021 • Kabul tarihi/Accepted Date: 07.05.2021

ORCID IDs of the authors: I.K: 0000-0002-2750-8977; M.E: 0000-0002-9712-5154;

T.G.E.A: 0000-0003-1036-0889; T.K: 0000-0002-9237-3300; A.M.A: 0000-0002-3907-7617;

F.B: 0000-0002-8997-4172

attitudes of undergraduate dentistry students towards disabled people.

Materials and Methods

This study was designed as a descriptive study conducted with the participation of 179 students attending to the Suleyman Demirel University, Faculty of Dentistry. The data were collected using a socio-demographic data form and the Attitude Scale for Persons Affected by Disability (ASPAD). For the statistical analyses, t-test and One-way-ANOVA were used to compare the averages of two groups and to compare the means of three or more groups, respectively.

Results

It was found that 57.5% of the students participating in this study were female and 42.5% were male and their average age was 22.24 ± 1.67 years. Students'

mean ASPAD score was 60.15 ± 12.76 and the scores did not differ significantly from the variables including gender, disability status, working together with a disabled person in the internship unit, having a disabled member in the family, to the class attended and the educational level of the parents.

Conclusion

The results showed that the attitudes of the dentistry students subjected to this research, towards disabled people, were moderate. Dental students' attitudes can be improved by providing information about how to approach to disabled individuals and also by giving theoretical and practical education and guidance on the dental care of disabled patients.

Keywords: Disabled Person, Attitude, Dentistry Students, ASPAD

Giriş

Kişinin psikolojik, fizyolojik veya anatomik yapısında ya da işlevlerinde eksiklik nedeniyle kendisinden gerçekleştirilmesi beklenen faaliyetleri eksik veya kısıtlı olarak yerine getirmesi durumu engellilik olarak kabul edilir (1,2). Engellilik bedensel, zihinsel ve ruhsal olarak üç ana gruba ayrılmaktadır. Bu durumlar geçici (yetersiz beslenmeye bağlı hastalıklar, bulaşıcı hastalıklar), kalıcı (körlük, zihinsel engellilik) veya ilerleyici (dejeneratif hastalıklar, kalp hastalığı) olabilmektedir (1). Dünya Sağlık Örgütü 2014 - 2021 yıllarını kapsayan küresel engellilik eylem planında dünyada bir milyardan fazla kişinin bir tür engele sahip olduğunu ve bu oranın dünya nüfusunun yaklaşık %15'ine karşılık geldiğini bildirmektedir (3). Engelli kişinin aile çevresi de dikkate alındığında engellilik durumunun nüfusun önemli bir bölümünü etkilediği görülmektedir (4).

Engellilere yönelik yaklaşım modellerinden olan sosyal model, engel durumunun bireyden kaynaklanmayıp toplumsal bir olgu olduğunu belirtmektedir. Günümüz toplumlarında sosyal model yaklaşımı yaygın olarak kabul edilmesine rağmen bazı toplumlar engelli kişilere önyargı ile yaklaşmaya devam etmektedir (5). Olumsuz toplumsal tutumlar engelli kişilerin yaşamlarındaki önemli stres kaynaklarından biridir (6). Bu tutumlar sadece bireysel inançların değil, aynı zamanda toplumsal ve örgütsel uygulamaların da bir ürünü olup milliyet, yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, sosyoekonomik durum, ikamet yeri (kırsal, kent) gibi demografik değişkenlerden etkilenebilmektedir (7). Engellilerin toplum tarafından doğru bir şekilde anlaşılabilmesi, so-

runlarının daha kolay ve hızlı bir şekilde çözülebilmesi için bu kişilere yönelik tutumlar belirlenmelidir (4).

Engelli kişiler çeşitli sağlık sorunları nedeniyle sıklıkla sağlık kurumlarına başvurmakta ve sağlık personelleri ile iletişim kurmaktadır (8). Engellilerin sağlık hizmetlerinden verimli bir şekilde yararlanmasındaki en büyük problemlerden biri de sağlık personelinin uygun olmayan tutum ve davranışları olabilmekte, olumsuz tutum ve davranışlar engelli kişilerin aldıkları hizmetin kalitesini düşürebilmektedir (5,8).

Özel bakım gerektiren diş hekimliği, zihinsel, gelişimsel, duyuşsal, duygusal veya fiziksel kısıtlılık sonucu karmaşık ek ihtiyaçları olan kişiler ve grupların ağız sağlığının iyileştirilmesi için uygulanan diş hekimliği hizmetlerini ifade etmektedir (9). Engelli bireyler, günlük oral hijyen alışkanlıklarını yerine getirmeyi zorlaştıran bilişsel, fiziksel veya davranışsal kısıtlamaların varlığı ve ağız-diş sağlığını olumsuz yönde etkileyecek ilaçlar kullanmaları nedeniyle oral hastalıklar açısından risk altında bulunmaktadır. Ayrıca bu kişiler iletişim ve hareket kısıtlılıkları, tedaviye karşı direnç göstermeleri, maddi yetersizlikler, tedavi için özel ekipman gerekliliği, tedaviyi gerçekleştirecek hekimin tecrübe eksikliği gibi nedenlerden dolayı ağız-diş sağlığı hizmetlerinden yeterince faydalanamayabilmektedirler (10). Amerika'da yapılan retrospektif bir çalışmada, zihinsel ve gelişimsel engeli olan 4732 bireyin dental kayıtları incelenerek tedavi edilmemiş çürük prevelansının %32,2 olduğu ve çalışmaya dahil olan bireylerin %80,3'ünde periodontal hastalık bulunduğu bildirilmiştir (10). Ülkemizde 5 - 19 yaş arasındaki

bireylerin ağız-diş sağlığı durumlarının belirlenmesi amacıyla yapılan ve 286 engelli bireyin katıldığı çalışmada ise bireylerin %31,8'inde çürük diş, %13,6'sında diş eti kanaması ve %17,5'inde çekilmiş diş olduğu tespit edilmiştir (11).

Ağız-diş hastalıkları açısından yüksek risk grubunda bulunan ve sağlık hizmetlerine erişimde zorluklar yaşayabilen engelli bireylerde ağız-diş sağlığının korunması ve oral hijyenin sürdürülmesi oldukça önemlidir. Sağlık hizmetlerinde engelli bireylere yönelik olumlu tutumların geliştirilmesinde ilk adım, bu alanda hizmet verecek olan sağlık personelinin tutum düzeyini belirleyen tanımlayıcı araştırmaların yapılmasıdır (12). Çalışmamızın gerçekleştirildiği süreçte araştırmacılar tarafından yapılan literatür incelemesinde; ülkemizdeki tıp ve hemşirelik öğrencilerinin engellilere yönelik tutumunu değerlendiren çalışmalar olmasına rağmen diş hekimliği öğrencilerinin bu yöndeki tutumunu değerlendiren bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu araştırmanın amacı bir diş hekimliği fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin engelli bireylere yönelik tutumlarını belirlemektir.

Gereç ve Yöntem

Bu çalışma, Süleyman Demirel Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi'nde öğrenim gören 179 öğrencinin katılımıyla gerçekleştirilen tanımlayıcı araştırmadır. Çalışma öncesinde öğrencilere çalışmanın amaç ve içeriği hakkında açıklama yapılmış ve çalışmaya katılmayı kabul eden öğrencilerden yazılı onam alınmıştır. Çalışma Helsinki Deklarasyonu'na uygun bir şekilde yürütülmüştür. Öğrenciler çalışmaya gönüllülük esasına göre dahil edilmiş olup başka herhangi bir dahil edilme ya da dışlanma kriteri uygulanmamıştır. Çalışma öncesinde Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi Klinik Araştırmalar Etik Kurul Başkanlığı tarafından 19.02.2019 tarih ve 76 sayılı yazısı ile çalışmanın etik kurul onayı alınmıştır.

Veriler, araştırmacılar tarafından literatür taraması yapılarak hazırlanan bir anket ile toplanmıştır. Uygulanan anket iki bölümden oluşmuştur. Anketin birinci bölümünde araştırmacılar tarafından geliştirilen Sosyo - Demografik Veri Formu, ikinci bölümde ise Yetersizlikten Etkilenmiş Kişilere Yönelik Tutum Ölçeği (YEKYTÖ) yer almıştır.

Uygulanan Anketler

1. Sosyo-Demografik Veri Formu: Sosyo-Demografik Veri Formunda; öğrencilerin yaş, cinsiyet, öğrenim görülen sınıf, anne ve baba eğitim durumu, kendisinde herhangi bir engel bulunma durumu ya da ailede engelli birey bulunup bulunmadığı, staj yapılan birim-

de birlikte çalışılan engelli bireyin olup olmadığı, staj sırasında engellilere yönelik sağlık hizmeti verilme durumu ile ilgili sorular yer almaktadır.

2. Yetersizlikten Etkilenmiş Kişilere Yönelik Tutum Ölçeği (YEKYTÖ): Bu ölçek Yüker ve ark. tarafından 1970 yılında engelli bireylere yönelik olumlu ve olumsuz tutumları değerlendirmek için geliştirilmiştir (13). Ölçeğin Türkçeye uyarlaması ve güvenilirlik-geçerlik çalışması Özyürek (14) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasında güvenilirlik katsayısı 0,67 - 0,83, test-tekrar test güvenilirlik katsayısı 0,76 olarak bulunmuştur (15,16). Ölçeğin amacı, özel bir engellilik durumu belirtilmeden, genel anlamda yetersizliği bulunan kişilere yönelik tutumları değerlendirmektir. Ölçekte toplam 20 madde yer almaktadır. 6'lı Likert biçiminde hazırlanan ölçeğin (+3 Tamamen Katılıyorum, +2 Katılıyorum, +1 Biraz Katılıyorum, -1 Biraz Katılmıyorum, -2 Katılmıyorum, -3 Kesinlikle Katılmıyorum) 2, 5, 6, 11 ve 12. maddeleri ters puanlanmaktadır. Ölçekteki tüm maddeler toplandıktan sonra negatif sonuçları ortadan kaldırmak için toplam puana +60 eklenir. Ölçekten alınan puanın artması herhangi bir engeli bulunan kişilerin, engeli bulunmayan kişilerle benzer şekilde algılandığı anlamına gelmektedir (17). Ölçekten düşük puan alınması ise, yetersizliği olan kişilerin engeli bulunmayan kişilerle farklı şekilde algılandığını ve ölçeği cevaplayan kişinin önyargılı bir tutum sergilediğini göstermektedir (18).

İstatistiksel Analiz

Öğrencilerden elde edilen tüm verilerin istatistiksel analizleri IBM SPSS Statistics versiyon 20.0 (SPSS Inc., New York, ABD) programı ile yapılmıştır. Öğrencilerin sosyo-demografik bilgileri ve YEKYTÖ puanları yüzde, oran ya da ortalamalarla tanımlanmıştır. YEKYTÖ puanı ortalaması için yapılan Shapiro-Wilk normallik analizi sonucuna göre ölçek puanının normal dağılım gösterdiği görülmüştür ($p>0,05$). Öğrencilerin bireysel özellikleri ile YEKYTÖ puanı ortalaması arasındaki ilişkiyi belirlemek için; iki gruba ait olan ortalamaların karşılaştırılmasında t testi, üç veya daha fazla grubun ortalamalarının karşılaştırılmasında ise tek yönlü ANOVA testi kullanılmıştır. İstatistiksel anlamlılık düzeyi $p<0,05$ olarak kabul edilmiştir.

Bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin 103'ü (%57,5) kadın, 76'sı (%42,5) erkek olup yaş ortalamaları $22,24\pm 1,67$ yıldır. Öğrencilerin sosyo-demografik özellikleri ve eğitim durumlarının dağılımı Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1

Öğrencilerin sosyo-demografik özellikleri ve eğitim durumları

Sosyo-Demografik Özellikler		n (sayı)	% (yüzde)
Cinsiyet	Erkek	76	42,5
	Kadın	103	57,5
Sınıf	2	3	1,7
	3	58	32,4
	4	76	42,5
	5	42	23,5
Anne eğitim durumu	Okur yazar değil	7	3,9
	İlkokul	62	34,6
	Ortaokul	21	11,7
	Lise	38	21,2
	Üniversite	51	28,5
Baba eğitim durumu	Okur yazar değil	2	1,1
	İlkokul	35	19,6
	Ortaokul	20	11,2
	Lise	48	26,8
	Üniversite	74	41,3
Sizin herhangi bir engellilik durumunuz var mı?	Evet	3	1,7
	Hayır	176	98,3
Ailenizde engelli birey var mı?	Evet	11	6,1
	Hayır	168	93,9
Staj yaptığınız birimde birlikte çalıştığınız engelli birey var mı?	Evet	10	5,6
	Hayır	169	94,4
Yaptığınız staj sırasında engellilere yönelik sağlık hizmeti sunuyor musunuz?	Evet	120	67
	Hayır	59	33

Öğrencilerin YEKYTÖ puan ortalamasının $60,15 \pm 12,76$ puan olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin YEKYTÖ puanlarının cinsiyet, kendi engeli bulunma durumu, staj yaptığı birimde birlikte çalıştığı engelli birey bulunma durumu ve ailede engelli birey bulunma durumu ile ilişkisinin t testi ile karşılaştırılması sonucunda, aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir

ilişkinin olmadığı belirlenmiştir ($p > 0,05$) (Tablo 2).

Öğrencilerin YEKYTÖ puanlarının sınıf, anne ve baba eğitim durumu ile ilişkisinin tek yönlü ANOVA testi ile karşılaştırılması sonucunda istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmüştür ($p > 0,05$) (Tablo 3).

Tablo 2

Öğrencilerin YEKYTÖ puanlarının bazı bireysel özellikler ile ilişkisinin t testi ile karşılaştırılması

		n	X±SD	p
Cinsiyet	Kadın	103	58,87±12,82	0,118
	Erkek	76	61,89±12,55	
Sizin herhangi bir engellilik durumunuz var mı?	Evet	3	63,66±11,93	0,632
	Hayır	176	60,09±12,8	
Staj yaptığınız birimde birlikte çalıştığınız engelli birey var mı?	Evet	10	59,3±10,56	0,828
	Hayır	169	60,2±12,9	
Ailenizde engelli birey var mı?	Evet	11	63,9±9,97	0,316
	Hayır	168	59,91±12,91	
Toplam YEKYTÖ puanı		179	60,15±12,76	

n: Sayı, X: Ortalama, SD: Standart sapma, p<0,05 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 3

Öğrencilerin YEKYTÖ puanlarının bazı bireysel özellikler ile ilişkisinin tek yönlü ANOVA testi ile karşılaştırılması

		$\bar{x}$	SD	p
Sınıf	2	68,33	21,22	0,23 ^a
	3	59,72	12,23	
	4	58,64	13,04	
	5	62,9	12,19	
Anne eğitim durumu	Okur yazar değil	69,57	7,09	0,07 ^b
	İlkokul	61,33	12,62	
	Ortaokul	63,14	11,11	
	Lise	57,36	13,53	
	Üniversite	58,27	12,92	
Baba eğitim durumu	Okur yazar değil	68,5	9,19	0,15 ^c
	İlkokul	64,22	12,32	
	Ortaokul	61,8	13,52	
	Lise	58,54	11,05	
	Üniversite	58,6	13,57	

 $\bar{x}$: Ortalama, SD: Standart sapma, a, b, c: Her bir özelliğe aynı harfi taşıyan gruplar istatistiksel olarak farklı bulunmuştur. p<0,05 düzeyinde anlamlıdır.

Tartışma

Engelli bireyler, sahip oldukları engel oranına göre farklı düzeylerde sağlık problemleri yaşayabilmektedir. Engelli bireylerin sekonder etkilenime bağlı olarak yaşadığı ağız ve diş sağlığı problemleri, bu kişilerin ağız ve diş sağlığı merkezlerine daha sık başvurmalarına neden olmaktadır. Sağlık profesyonellerinin engelli bireylere yaklaşımı, tedavi sürecini ve başarısını etkilemektedir (9). Bu bakımdan diş hekimleri kadar diş hekimliği öğrencilerinin engelli bireylere yönelik tutumları önemlidir. Çalışmamızın sonuçlarına göre ankete katılan diş hekimliği öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarının orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. YEKYTÖ puanlarının cinsiyet, engellilik durumu, staj yapılan birimde birlikte çalışılan engelli birey olması, ailede engelli birey olması, öğrenim görülen sınıf ve anne-baba eğitim durumu gibi değişkenlere göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık göstermediği gözlenmiştir.

Günümüzde engelli bireylere karşı farkındalığı artırma adına birçok çalışma ve sosyal sorumluluk projesi yürütülmekte ve engellilere yönelik algının olumlu yönde değiştirilmesine yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Toplumun engelli bireylere yönelik bakış açısı hala istenen düzeylerde değildir. Bu nedenle engellilerin toplumla bütünleşmesi konusunda bazı problemler ortaya çıkmaktadır. Engelli bireylerin yaşadığı sağlık sorunları nedeniyle sağlık kuruluşlarına daha fazla başvurduğu düşünüldüğünde; sağlık personelinin engellilere yönelik tutumunun ne denli önemli olduğu anlaşılacaktır. Sağlık personelinin olumsuz tutumu, engelli bireyi toplumdan daha fazla soyutlayacaktır (19,20). İlgili literatür incelendiğinde engellilere yönelik tutum ve davranışları araştıran çalışmaların genellikle üniversite öğrencileri ve sağlık çalışanlarında yoğunlaştığı görülmektedir (15,19,21). Bu çalışmalarda katılımcıların YEKYTÖ puan ortalamalarının 54,42 ile 72,69 puan aralığında olduğu ve engellilere yönelik tutumun orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Çalışmamıza katılan diş hekimliği öğrencilerinin YEKYTÖ puan ortalaması 60,15±12,76 olup daha önceki çalışmalara benzer veriler elde edilmiştir.

Konu ile ilgili yapılan çalışmalarda, cinsiyetin engellilere yönelik tutum üzerinde belirleyiciliği ile ilgili farklı sonuçlar bulunmaktadır (19,22–24). Bazı çalışmalarda kadınların (25), bazı çalışmalarda erkeklerin puan ortalamaları daha yüksek olup (15); bazı çalışmalarda ise cinsiyete göre engellilere yönelik tutum değişmemektedir (24). Bizim çalışmamızda da cinsiyetin engellilere yönelik tutumu etkilemediği belirlenmiştir. Sonuçların birbiriyle farklılık göstermesinin nedenleri arasında aile yapısı, sosyokültürel özellikler ve sosyal

yaşam gibi değişkenlerin etkili olduğu düşünülmektedir.

Engelli bireyler ile herhangi bir şekilde daha önceden etkileşime geçen sağlık profesyonellerinin engellilik konusunda fikir sahibi olması beklenir. Kişinin kendisinin herhangi bir engelinin olması veya ailesinde engelli birey bulunması gibi değişkenlerin, engellilere yönelik tutumuna etkisi ile ilgili farklı çalışmalar yapılmıştır (2,19,26,27). Literatürde bu değişkenlerin engellilere yönelik tutumu olumlu yönde etkilediğini gösteren çalışmalar olduğu gibi (26,27), aksini gösteren çalışmalar da bulunmaktadır (2,19). Bizim çalışmamızda öğrencilerin YEKYTÖ puanlarının, kendi engeli bulunma, staj yaptığı birimde birlikte çalıştığı engelli birey bulunma ve ailede engelli birey bulunma durumuna göre değişmediği belirlenmiştir. Ailesinde engelli birey bulunan veya kendi engeli bulunan katılımcı sayısı çok düşük olduğundan, bu bulgularla ilgili tam bir değerlendirme yapılamamıştır.

Yapılan çalışmalarda öğrenim görülen sınıf ve engellilere yönelik tutum arasındaki ilişki ile ilgili farklı sonuçlar bildirilmiştir. Paris (28), tıp fakültesi dördüncü sınıf öğrencilerinin fiziksel engelli bireylere karşı tutumunun birinci sınıf öğrencilerine kıyasla daha olumlu olduğunu belirtmiştir. Lee ve ark. (29), diş hekimliği fakültesi öğrencilerinin özel bakım gerektiren hastalara yönelik tutumlarını değerlendirdikleri çalışmalarında en olumlu tutum gösteren öğrencilerin dördüncü sınıf öğrencileri olduğunu, bunu birinci, üçüncü ve ikinci sınıf öğrencilerinin izlediğini bildirmişlerdir. Duncworth (30) ise tıp fakültesi birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerinin engellilere yönelik tutumları arasında anlamlı bir fark bulunmadığını bildirmiştir. Çalışmamızın bulgularına göre de YEKYTÖ puanı öğrenim görülen sınıfa göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Ancak YEKYTÖ puan ortalaması en düşük olan grup dördüncü sınıf öğrencileri iken en yüksek olan gruplar sırasıyla ikinci sınıf ve beşinci sınıf öğrencileridir. Bu durum öğrencilerin üniversite eğitimine başladıkları ilk yıllarda daha idealist olması, klinik ve pratik uygulamalı eğitimlerin başladığı dördüncü sınıfta özgüvenlerinin daha düşük olması ve klinik uygulamalar sonucu kazanılan tecrübe ile beşinci sınıfta özgüvenlerinin tekrar yükselmesi şeklinde değerlendirilebilir.

Yapılan çalışmalarda engelli bireylerin tedavilerinin başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesinde sağlık personelinin olumlu tutumlarının ve tecrübelerinin önemi vurgulanmaktadır (31–33). Bu nedenle, sağlık personelinin ve diş hekimliği gibi sağlık personeli yetiştiren bölüm öğrencilerinin de engelli bireylere yönelik önyargılarını değiştirmesi ve olumlu tutum geliştirmesi,

bu hastalarla nasıl iletişim kuracağını öğrenmesi ve ayrıca, engelli bireylerin yaşam kalitesini iyileştirmek amacıyla sosyal engellilik modeli hakkında bilgi edinmesi gerekmektedir (12). Sağlık personeli ve öğrencilerin fiziksel engelli hastalara yaklaşımlarının incelendiği bir derleme çalışmasında (34), bu hastaları tedavi etme konusunda duyulan korku ve huzursuzluk hissinin, personelin daha önce bu tür hastalar ile yaşadıkları olumsuz tecrübelerle ve kendilerini deneyim ve bilgi açısından eksik hissetmeleriyle ilişkili olduğu bildirilmiştir. Casamassimo ve ark. (35) yaptıkları bir araştırmada, üniversite eğitimleri sırasında engelli hastaların tedavisi konusunda uygulamalı ve teorik dersler alan diş hekimlerinin, engelli çocukları tedavi etme konusunda, eğitim almayanlara göre daha istekli olduklarını tespit etmişlerdir. Diş hekimliği öğrencilerinin meslek hayatlarında engelli bireylere yaklaşımlarının pozitif yönde geliştirilebilmesi için, bu konuda teorik eğitimler almaları ve tecrübeli öğretim elemanlarının gözetiminde yürütülecek pratik uygulamalarla deneyim kazanmaları önemlidir (29). Ayrıca, interaktif sanal hasta eğitim modülleri gibi sanal eğitim araçlarının da bu amaçla etkili bir yöntem olarak kullanılabilirliği bildirilmektedir (36).

Çalışmamızın kısıtlamaları arasında sadece bir üniversitenin diş hekimliği fakültesinde sınırlı sayıda öğrenci üzerinde yapılmış olması nedeniyle sonuçların genellenememesi sayılabilir. Türkiye'deki diğer üniversitelerin diş hekimliği fakültelerinin de yer aldığı daha geniş örneklem gruplarıyla yeni çalışmalar yapılması faydalı olacaktır. Ayrıca preklirik aşamadan klinik aşamaya geçen diş hekimliği öğrencilerinin tekrarlanan ölçümlerle YEKYTÖ puanları karşılaştırılması ile öğrencilerin gelişimi incelenebilir.

Sonuç

Çalışmamızın sonuçlarına göre diş hekimliği fakültesi öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarının orta düzeyde olduğu görülmüştür. YEKYTÖ puanlarının cinsiyet, engellilik durumu, staj yapılan birimde birlikte çalışılan engelli birey olması, ailede engelli birey olması, öğrenim görülen sınıf ve anne-baba eğitim durumu gibi değişkenlere göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği gözlenmiştir. Geleceğin sağlık profesyonelleri olarak toplumun bütün kesimlerine hizmet vermesi beklenen diş hekimliği öğrencilerinin konu hakkında duyarlılığını ve farkındalığını arttırmak, engelli bireylerin ağız sağlığı hizmetlerine erişimde karşılaştığı zorlukların aşılmasında yardımcı olacaktır.

Çıkar Çatışması

Herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Kaynaklar

1. Çavusoglu G, Unver S, Islamoglu I, Makaracı Y. A research of the attitudes of sports sciences students towards disabled people. *Turk J Sport Exe.* 2014;16(3):26-30.
2. Çakırer Çalbayram N, Aker MN, Akkuş B, Durmuş FK, Tutar S. Sağlık bilimleri fakültesi öğrencilerinin engellilere yönelik tutumları. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi.* 2018;7(1):30-40.
3. World Health Organization (WHO). WHO global disability action plan 2014–2021: Better health for all people with disability. Geneva, Switzerland: 2015.
4. Ünal V, Yıldız M. Üniversite gençliğinin engellilere yönelik tutumlarının incelenmesi: Sivas örneği. *JASSS.* 2017;57:341-358.
5. Aydoğan C, Çetin H. Hemşirelik öğrencilerinin zihinsel engelli bireylere yönelik sosyal mesafelerinin incelenmesi. *Hittit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.* 2018;11(1):665-681.
6. Gedik Z, Tokar H. Üniversite öğrencilerinin engelli bireylere yönelik tutumları ve sosyal beğenirlik düzeyleri. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi.* 2018;8(1):111-116.
7. Tervo RC, Azuma S, Palmer G, Redinius P. Medical students' attitudes toward persons with disability: a comparative study. *Arch Phys Med Rehabil.* 2002;83:1537-1542.
8. Çömez T, Altan Sarıkaya N. Hemşirelik fakültesi öğrencilerinin engelli bireyleri damgalamaya ilişkin düşünceleri ve uygulamaları. *G.O.P. Taksim E.A.H. Hemşirelik Akademik Araştırma Dergisi.* 2017;3(3):145-152.
9. Şar Sancaklı H. Özel bakım ihtiyacı olan bireylerde ağız diş sağlığı uygulamaları. *Journal of Istanbul University Faculty of Dentistry.* 2009;43(1-2):39-43.
10. Morgan JP, Minihan PM, Stark PC, Finkelman MD, Yantsides KE, Park A, et al. The oral health status of 4,732 adults with intellectual and developmental disabilities. *J Am Dent Assoc.* 2012;143(8):838-846.
11. Öcal C, Sütü Pehlivan S, Til A. Burdur ili rehabilitasyon merkezlerinde 5-19 yaş arası bireylerin ağız ve diş sağlığı durumlarının belirlenmesi. 3. International 21. National Public Health Congress. 2019.
12. Sahin H, Gedik Z. Attitudes towards people with disabilities: the Turkish version of the disability attitudes in health care scale. *International Journal of Disability, Development and Education.* 2020;1–11.
13. Yuker HE, Block JR, Young JH. The measurement of attitudes towards disabled persons. *Human Resources Study.* 1966;7:170.
14. Özyürek, M. Engellilere yönelik tutumların değiştirilmesi. Ankara: Kök Yayıncılık; 2006.
15. Şahin H, Bekir H. Üniversite öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarının belirlenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi.* 2016;20(3):767-779.
16. Gırlı A, Yıldırım Sarı H, Kırkım G, Narin S. University students' attitudes towards disability and their views on discrimination. *International Journal of Developmental Disabilities.* 2016;62(2):98-107.
17. Sarı YH, Bektaş M, Altıparmak S. Hemşirelik Öğrencilerinin Engellilere Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi. *Yeni Tıp Dergisi.* 2010;27:80-83.
18. Alptekin S, Vural Batık M. Özel eğitim bölümü öğrencilerinin yetersizlikten etkilenmiş kişilere yönelik tutumlarına özel eğitim dersinin etkisi. *e-International Journal of Educational Research.* 2013;4(4):18-34.
19. Kılıç E, Çıtıl R. Attitudes of physicians and nurses towards the disabled and awareness of applications for the disabled in a university hospital. *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care.* 2019;13(2):129-141.
20. Sezer F. Engelli bireylere karşı olumlu tutum geliştirmeye yönelik önleyici rehberlik çalışması; Deneyisel bir uygulama. *e-Journal of New World Sciences Academy Education Sciences.* 2012;7(1):16-26.

21. Acak M, Narinç Ç. Eğitim fakültesi öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarının incelenmesi (Malatya il örneği). GERMENİCA Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi. 2020;1(1):18-27.
22. Findler L, Vilchinsky N, Werner S. The multidimensional attitudes scale toward persons with disabilities (MAS) construction and validation. Rehabilitation Counseling Bulletin. 2007;50(3):166-176.
23. Çolak M, Çetin C. Öğretmenlerin engelliliğe yönelik tutumları üzerine bir araştırma. Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 2014;29(1):191-211.
24. Daşbaşı S, Kesen NF, Eryılmaz C. Eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin engellilere yönelik tutumları. Sağlık ve Toplum Dergisi. 2013;23(1):39-45.
25. Çelik F, Terkeş N, Uslular E, Şahin Ö, Savaş L, Karateke A, ve ark. Hemşirelerin işitme engelli bireylere yönelik tutumlarının belirlenmesi. Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi. 2017;20(4):244-253.
26. Tervo RC, Palmer G, Redinius P. Health professional student attitudes towards people with disability. Clin Rehabil. 2004;18(8):908-915.
27. Thompson TL, Emrich K, Moore G. The effect of curriculum on the attitudes of nursing students toward disability. Rehabil Nurs. 2003;28(1):27-30.
28. Paris M. Attitudes of medical students and health-care professionals toward people with disabilities. Archives of Physical Medicine and Rehabilitation. 1993;74(8):818-825.
29. Lee H, Jung HI, Kim S, Kim J, Doh RM, Lee J. Attitudes of Korean Dental Students Toward Individuals with Special Health Care Needs. J Dent Educ. 2015;79(9):1024-1030.
30. Ducworth SC. The effect of medical education on the attitudes of medical students towards disabled people. Medical Education. 1988;22(6):501-505.
31. World Health Organization. World report on disability. Geneva: World Health Organization; 2011.
32. Brault MW. Americans with disabilities: 2010. Washington, DC: U.S. Census Bureau, 2012.
33. Benham PK. Attitudes of occupational therapy personnel toward persons with disabilities. Am J Occup Ther. 1988;42(5):305-311.
34. Satchidanand N, Gunukula SK, Lam WY, McGuigan D, New I, Symons AB, et al. Attitudes of healthcare students and professionals toward patients with physical disability: a systematic review. Am J Phys Med Rehabil. 2012;91(6):533-545.
35. Casamassimo PS, Seale NS, Ruehs K. General dentists' perceptions of educational and treatment issues affecting access to care for children with special health care needs. J Dent Educ. 2004;68(1):23-28.
36. Sanders C, Kleinert HL, Boyd SE, Herren C, Theiss L, Mink J. Virtual patient instruction for dental students: can it improve dental care access for persons with special needs?. Spec Care Dentist. 2008;28(5):205-213.